

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

گرایش حقوق زن در اسلام

پایان نامه

برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته مطالعات زنان

عنوان

جواز تعدد زوجات در فقه و حقوق

استاد راهنما

حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی

استاد مشاور

اکرم قدیمی

نگارنده

مهناز علیمرادی پور روغنی

شهریور ۱۳۹۴

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه خوارزمی

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

گرایش حقوق زن در اسلام

پایان نامه

برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته مطالعات زنان

عنوان

جواز تعدد زوجات در فقه و حقوق

استاد راهنما

حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی

استاد مشاور

اکرم قدیمی

نگارنده

مهناز علیمرادی پورروغنی

شهریور ۱۳۹۴

تعهدنامه اصالت پایانه

اینجانب مهناز علیمردادی پورروغنی دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته مطالعات زنان که در تاریخ ۱۳۹۴/۶/۱۷ از پایان‌نامه خود تحت عنوان جواز تعدد زوجات در فقه و حقوق با کسب نمره ۱۷ و درجه خوب دفاع نموده‌ام، بدین وسیله متعهد می‌شوم:

۱) این پایان‌نامه حاصل از تحقیق و پژوهش انجام‌شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان‌نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده کرده‌ام، مطابق ضوابط و رویه معمول موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط درج کرده‌ام. در صورتی که اثبات شود که این پایان‌نامه به شخص دیگری تعلق داشته است، دانشگاه می‌تواند مدرک تحصیلی اینجانب را ابطال نماید. در آن صورت اینجانب اقدام دانشگاه را می‌پذیرم و حق هرگونه اعتراضی را از خود سلب می‌کنم.

۲) این پایان‌نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم‌سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه پس از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ مقاله، چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از مفاد و نتایج این پایان‌نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه مجوز لازم را اخذ و در کلیه انتشارات خود نام دانشگاه و استاد راهنمایم را درج کنم.

۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و دانشگاه خوارزمی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نماید.

مهناز علیمردادی پورروغنی

فهرست مطالب

مقدمه	۱
تعریف مسئله	۵
طرح سؤال	۵
فرضیه	۵
اهداف	۶
شرح روش اجرای تحقیق	۶
پیشینه‌ی موضوع در ایران با ذکر منابع معتبر	۶
فصل اول: کلیات	۸
گفتار اول: شناخت مفاهیم	۹
مبحث اول: معنای لغوی و حقوقی تعدد زوجات	۹
ماهیت نکاح در حقوق مدنی ایران	۹
مبحث دوم: معنای لغوی تعدد زوجات	۱۰
گفتار دوم: تعدد زوجات و پیشینه تاریخی آن	۱۰
مبحث اول: پیشینه تاریخی تعدد زوجات	۱۰
تعدد زوجات قبل از اسلام	۱۱
تعدد زوجات در اسلام	۱۱
مبحث دوم: اشکال مختلف چند همسر	۱۲
گفتار سوم: علل اجتماعی و اقتصادی تعدد زوجات	۱۷
مبحث اول: علل اجتماعی تعدد زوجات	۱۷
مبحث دوم: علل اقتصادی تعدد زوجات	۱۹
گفتار چهارم: شرایط جواز تعدد زوجات	۲۰
مبحث اول: محدودیت عددی	۲۰
مبحث دوم: عدالت	۲۳
فصل دوم: ضرورت و پیامدهای تعدد زوجات	۲۸

گفتار اول: ضرورت تعدد زوجات	۲۹
مبحث اول: فلسفه تعدد زوجات پیامبر اکرم (ص)	۲۹
مبحث دوم: عوامل طبیعی و شخصی	۳۲
گفتار دوم: ضرورت اجتماعی	۳۳
مبحث اول: راه حل غرب	۳۳
مبحث دوم: راه حل اسلام	۳۵
گفتار سوم: دلایل دیگر	۳۷
مبحث اول: نازایی و بیماری مسری	۳۷
مبحث دوم: شرایط ضمنی	۳۷
گفتار چهارم: پیامدهای تعدد زوجات	۳۹
مبحث اول: جریحه دار شدن عواطف	۳۹
مبحث دوم: نقش زمان و مکان	۴۰
فصل سوم: نظرگاه‌ها در مورد مسئله تعدد زوجات	۴۲
گفتار اول: اباحه مطلق	۴۳
مبحث اول: تبیین نظرگاه اباحه مطلق	۴۳
مبحث دوم: مستندات نظرگاه اباحه مطلق	۴۳
مبحث سوم:	۴۴
گفتار دوم- اباحه مشروط	۴۵
مبحث اول: تبیین‌های نظرگاه اباحه مشروط	۴۵
مبحث دوم: ادله نظریات نظرگاه اباحه مشروط	۴۶
گفتار سوم: حرمت مطلق	۵۲
مبحث اول: تبیین نظرگاه حرمت مطلق	۵۲
مبحث دوم: مستندات نظرگاه حرمت مطلق	۵۳
گفتار چهارم: نسخ	۵۴
فصل چهارم: بررسی جایگاه حقوقی تعدد زوجات	۵۶
گفتار اول: تعدد زوجات در قانون ایران	۵۷

مبحث اول: تعدد زوجات در قانون مصوب سال ۱۳۱۳.....	۵۷
مبحث دوم: تعدد زوجات در قانون مصوب سال ۱۳۴۶ و ۱۳۵۳.....	۵۸
گفتار دوم- تعدد زوجات در وضعیت کنونی	۶۱
مبحث اول: تعدد زوجات در لایحه حمایت خانواده جدید	۶۱
مبحث دوم: ناروایی چندهمسری برای زن	۶۲
گفتار سوم- محدودیت تعدد زوجات به موجب شروط ضمن عقد	۶۳
مبحث اول: دیدگاه فقهی و حقوقی در زمینه شرط ترک ازدواج مجدد	۶۳
مبحث دوم: عدم مغایرت این شرط با کتاب و سنت از نقطه نظر فقهی.....	۶۹
گفتار چهارم: تعدد زوجات در قوانین سایر کشورها.....	۷۱
مبحث اول: تعدد زوجات در حقوق لیبی، یمن، عراق، تونس	۷۱
مبحث دوم: تعدد زوجات در فرانسه	۷۴
نتیجه گیری:	۷۵
پی نوشت:	۸۱
فهرست منابع	۸۹

چکیده

نام خانوادگی: علیمرادی پورروغنی	نام: مهناز
عنوان پایان نامه: بررسی جواز تعدد زوجات در فقه و حقوق	
استاد راهنما: حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی	استاد مشاور: دکتر اکرم قدیمی
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته و گرایش: مطالعات زنان-حقوق زن در اسلام
محل تحصیل: دانشگاه خوارزمی تهران	دانشکده: حقوق
تاریخ فارغ التحصیل: ۱۷-۶-۱۳۹۴	تعداد صفحات: ۱۰۴
کلیدواژه‌ها: تعدد زوجات، چندهمسری، کمونیسم جنسی، ازدواج	
چکیده: یکی از احکام امضایی اسلام تعدد زوجات است؛ که اسلام برای آن حدود و قیودی را مشخص نموده است. از قیود مهم و کلیدی، به رعایت اصل عدالت که مجوز تعدد زوجات می باشد می توان اشاره نمود. همان طور که خداوند در آیه سوم سوره نساء می فرماید (فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً) اولاً منظور از عدالت در آیه شریفه عدالت در گفتار، رفتار و برخورداری با همسران می باشد. ثانیاً اگر مردی شک و گمان داشته باشد که نمی تواند عدالت را در مورد همسران متعدد اجرا نماید، حق ازدواج مجدد را نخواهد داشت. برخی از فقها همچون استاد گرانقدر حضرت آیت الله سید محمد بجنوردی چنین بیان می فرمایند: با توجه به اینکه آیه در مقام بیان حکم وصفی می باشد و جمله شرطیه (فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً) دارای یک شرط که همان عدالت است و یک جزای شرط می باشد. لذا در صورت عدم شرط، جواز تعدد زوجات منتفی می شود ضمناً متذکر می شود آیه شریفه و ءاتوا الیتمی امولهم و لا تبدلوا الخیث بالطیب و لا تاكلوا امولهم انه کان حوبا کبیرا و ان خفتم الا تقسطوا فی الیتمی فاتکحوا ما طاب لکم من النساء مثنی و ثلث و ربع فان خفتم الا تعدلوا فواحدة او ما ملکت ایمنکم ذلک ادنی الا تعولوا. در رابطه با تعدد زوجات مربوط به یتیمانی است که نسبت به سرپرستان آن ها خوف است که عدالت را برقرار نمی کنند بدین معنا آیه در ابتدا می فرماید اموال یتیمان را به آن ها بدهید و اموال آن ها را با اموال خودتان مخلوط نکنید و تبدیل کنید مال خوب را از برای خودتان و بد را از برای آن ها می توانید دو یا سه یا چهارتا همسر بگیرید که از سیاق آیه استفاده می شود ازدواج با مادران یتیمان می باشد و نیز در آیه می فرماید در صورتی که خوف دارید که عدالت را در بین این همسران نمی توانید برقرار کنید یکی بیشتر نمی توانید بگیرید. الا هذا از آیات شریفه استفاده می شود که مسئله تعدد زوجات مربوط به سرپرستان اموال یتیمان است؛ و دلیل دیگر بر عدم جواز تعدد زوجات شرط ضمن عقد است که مرد ازدواج مجدد نکند و بر اساس قاعده المومنون الشروط هن باید وفای شرط کند؛ بنابراین با توجه به دلایل بالا در سیستم حقوقی زندگی ما تعدد زوجات نمی گنجد؛ و باید این قانون بازبینی شود. مگر اینکه قانون گذار در شرایط خاص به مردم بگوید.	

«تک‌همسری» طبیعی‌ترین شکل زناشویی است که در آن روح اختصاص یعنی مالکیت فردی و خصوصی - که البته با مالکیت خصوصی ثروت متفاوت است - و نیز روح تعامل یعنی تشریک مساعی طرفینی، حکم‌فرماست - در تک‌همسری هر یک از زن و شوهر احساسات، عواطف و منافع جنسی دیگری را مخصوص خود دانسته و متوقع است که در مسیر زندگی از یاری تفاهمی و تشریکی او برخوردار گردد.^۱

نقطه‌ی مقابل تک‌همسری «چندهمسری» و زوجیت اشتراکی است که به چند شکل ممکن است فرض شود: کمونیسم جنسی، چند شوهری و تعدد زوجات؛ و شکل اخیر برخلاف دو قسم دیگر ظهور بیشتری داشته است.

با توجه به اینکه عرف جامعه کنونی مبتنی بر تک‌همسری است و ازدواج مجدد مرد غیراخلاقی و نامعروف تلقی می‌شود؛ لازم است دقت شود «عدم ازدواج مجدد مرد» شرط ضمنی ازدواج محسوب می‌شود و اگر برخلاف آن عمل شود تبعات خاص خود را خواهد داشت.

از آنجاکه در عقد ازدواج زوجین به‌طور ضمنی در نظر دارند که پیمان زندگی مشترک را در حالی می‌بندند که در همه حال کنار یکدیگر باشند و زندگی طبیعی سالمی در تعامل با یکدیگر داشته باشند، هرگونه خلل در این شرط ضمنی لزوم جبران خسارت (اعم از مالی و غیرمالی) را برای دیگری مؤکد می‌سازد.

اسلام برخلاف بسیاری از مکاتب که امری نکوهیده یا لااقل مانع بزرگی بر سر راه تکامل انسانی می‌دانند و یا قائل به ارضای بدون حد و حصر غرایز جنسی هستند، با اتخاذ رویکردی متعادل، تنها راه ارضای صحیح غریزه‌ی جنسی را ازدواج و زندگی زناشویی دانسته است.

اسلام برای نهاد خانواده، شأن و جایگاه ویژه‌ای قائل شده است و در این زمینه آیا تو روایات بسیاری وارد شده است. علاوه بر این اسلام ازدواج مرد با چند زن را نیز جایز دانسته است که از آن با عنوان تعدد زوجات یاد می‌شود. تعدد زوجات از مسائل پرجنبال حقوق اسلام است، که جواز آن از بدین شکل که ضمن این که جواز ازدواج، سوره‌ی نساء به‌خوبی قابل استنباط است (آیه‌ی ۳) مرد با چهار زن در آیه بیان می‌شود، شرط اصلی این جواز، نداشتن ترس از عدم اجرای عدالت میان زنان بر شمرده می‌شود.

با این که تعدد زوجات توسط اسلام ایجاد نشده و از گذشته در جوامع بشری وجود داشته است و اسلام تنها بر آن صحه گذاشته است، اما باز هم همواره مورد سؤال و اعتراض حقوق زنان را، عده‌ای از غیرمسلمانان و القاء این شبهه بوده است که اسلام با وضع این قانون تضییع و منزلت آنان را تحقیر نموده است. شبهات و سؤالاتی از این دست، ما را بر آن داشت که در این پایان‌نامه این موضوع را از منظر فقه و حقوق، در چهار فصل، بررسی نماییم.

بدین منظور، پس از آن که در فصل اول به بیان کلیات و تاریخ و پیشینه‌ی تعدد زوجات اختصاص دادیم و همچنین علل اجتماعی و اقتصادی را بررسی کردیم و در پایان فصل شرایط جواز تعدد زوجات را از دو منظر محدودیت عددی و عدالت بررسی کردیم. یعنی، به بیان دیگر، تجویز تعدد زوجات در اسلام در حقیقت اقدامی اصلاحی است اصلاح امر شایعی است که قبل از اسلام به نحو گسترده و غیرضابطه‌مندی رایج، ماهیت آن بوده است. علاوه بر این، از آنجاکه دین اسلام

دینی اجتماعی است و علاوه بر سعادت و لذا با توجه به ضرورت‌های اجتماعی، مصالح فرد، مصالح اجتماعی را نیز مدنظر قرار می‌دهد انتخاب همسران متعدد را نیز حداکثر تا چهار عدد تجویز کرده است.

در فصل دوم به ضرورت و پیامدهای تعدد زوجات در زمینه اجتماعی و شخصی و شرایط ضمنی حاکم بر این حکم پرداختیم و همچنین فلسفه تعدد زوجات پیامبر اکرم را مورد بررسی قرار دادیم که حکمت آن اهداف سیاسی-تبلیغی و همچنین رهایی کنیزان بوده است. در فصل سوم دیدگاه‌های مختلف در مورد تعدد زوجات و دلایل مخالفین و موافقین مطرح شد. در فصل چهارم به بررسی جایگاه حقوقی تعدد زوجات در ایران و کشورهای اسلامی اختصاص داده شد. این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که در اسلام، جواز تعدد همسر مطرح شده است نه امر به اختیار کردن چند همسر و وجوب آن یعنی اسلام توصیه نکرده است که همسران متعدد اختیار کنید. چراکه اصل در زندگی زناشویی، جفت بودن و تک‌همسری است و چنانچه وجود شرایطی تعدد زوجات را ضروری سازد، با رعایت اصول و ضوابط، منعی از لحاظ شرعی وجود نخواهد داشت.

ما با دلایل دینی و بعضاً عقلی، البته ذکر این نکته مهم است که هرچند در طول بحث مسئله‌ی چندهمسری را تأیید می‌نماییم، ولی این موضوع دلیلی بر این امر نمی‌باشد که هرکسی می‌تواند اقدام به این عمل نماید. حتی قرآن که بهترین و مهم‌ترین مدرک و سند است شرط خاص برای انجام این کار گذاشته است و مسئله‌ی ازدواج مجدد را در شرایط استثنایی و در موارد خاص تأیید کرده است. پذیرش تعدد زوجات در اسلام انتقادهایی را در پی داشته است، از جمله آنکه ۱. این امر با اصل تساوی حقوق زن و مرد که ناشی از تساوی آن دو در انسانیت است سازگار نیست؛ ۲. این امر زائیده‌ی فزون‌خواهی جنسی مردان و سلطه و استبداد آن‌ها بر زن بوده، به نابرابری و ستم بر

زنان منتهی می‌شود؛^۳. تجویز آن موجب گسترش شهوت‌پرستی است و شاهدش وجود حرم‌سراها در زندگانی خلفا و سلاطین مسلمان است.

که به صورت مشروح در صفحات بعدی در مورد آن بحث خواهیم کرد. در ضمن دور از انتظار نیست که کسی از این قانون الهی نیز مثل بعضی از قوانین الهی دیگر، برداشت نادرست داشته باشد و یا به نوعی از آن سوءاستفاده کند و کسی یا کسانی به اقتضای نیاز خود یا به هر دلیل دیگر، قسمتی از این احکام را نادیده گرفته و به نفع خود تعبیر و تفسیر نمایند و یا سعی در تحریف این قانون الهی داشته باشند. به هر حال شکی نیست که با این مسئله، در این گونه مواقع هر انسان عاقلی باید سعی کند با برخورد منطقی و صحیح روبه‌رو شود و مانع از خدشه‌دار شدن احکام الهی گردد.

تعریف مسئله

طرح سؤال

منظور از تعدد زوجات، چند زنی است. به بیان بهتر منظور ازدواج دائم با چند زن به طور هم زمان است، که در این پایان نامه به بحث و بررسی درباره‌ی جوانب فقهی و حقوقی آن خواهیم پرداخت. مسئله‌ای که حتی پیش از اسلام نیز وجود داشته است و در چند قرن اخیر به معضلی برای زنان تبدیل شده است و آنان را به واکنش در برابر این مسئله واداشته است.

در این تحقیق قصد داریم به پرسش‌هایی از این دست پاسخ دهیم:

۱. در اسلام اصل بر تک‌همسری است یا چندهمسری؟
۲. موافقان و مخالفان تعدد زوجات برای اثبات نظر خود به چه دلایلی استناد کرده‌اند؟
۳. فلسفه‌ی تعدد زوجات و علت این حکم چیست؟
۴. منظور از عدالت در تعدد زوجات چیست و چه جایگاهی در این حکم دارد؟
۵. تعدد زوجات در حقوق ایران و کشورهای اسلامی چه جایگاهی دارد؟

فرضیه

پذیرش تعدد زوجات در اسلام انتقادهایی را در پی داشته است، از جمله آنکه ۱. این امر با اصل تساوی حقوق زن و مرد که ناشی از تساوی آن دو در انسانیت است سازگار نیست؛ ۲. این امر زائیده‌ی فزون‌خواهی جنسی مردان و سلطه و استبداد آن‌ها بر زن بوده، به نابرابری و ستم بر زنان منتهی می‌شود؛ ۳. تجویز آن موجب گسترش شهوت‌پرستی است و شاهدش وجود حرم‌سراها در زندگانی خلفا و سلاطین مسلمان است. با توجه به این شرایط می‌توان گفت اصالت و مطلوبیت در

اسلام قطعاً با تک‌همسری است؛ اما در کنارش با احراز شرایط خاص حکم جواز چندهمسری هم می‌دهند: ۱- عدالت رفتاری بر مرد، اگر نمی‌تواند حرام است که اقدام به این کار کند. ۲- معاشرت به معروف است. آیا در جامعه امروز امکان عشرت به معروف وجود دارد؟ ۳- جبران خسارت همسر اول است. ۴- رضایت همسر اول، اگر نباشد عدالت هم مخدوش می‌شود.

اهداف

هدف از این تحقیق، ارائه‌ی راهکارهایی برای استفاده‌ی صحیح از این حکم الهی است تا با شناخت علمی و اصولی احکام تعدد زوجات راه‌های سوءاستفاده از آن تا حد امکان بسته شود.

شرح روش اجرای تحقیق

روش اجرای این تحقیق روش کتابخانه‌ای از نوع نظری است که با استفاده از روش‌های معمول در فقه و حقوق و مطالعه و تحلیل منابع فقهی و قوانین موضوعه به ریشه‌یابی این موضوع فقهی و حقوقی می‌پردازیم.

پیشینه‌ی موضوع در ایران با ذکر منابع معتبر

از دیرباز موضوع تعدد زوجات به دلیل آثار و تبعات فردی و اجتماعی، در جوامع مختلف مورد بررسی و نقد و تحلیل قرار گرفته است. در ایران بعضی از محققان از جمله شهید مطهری در کتاب نظام حقوق زن در اسلام، علامه طباطبایی در کتاب تعدد زوجات و مقام زن در اسلام و همچنین کلیه‌ی مفسران شیعی و سنی در تفسیر آیات مربوط به تعدد زوجات به تفصیل در مورد آن بحث کرده‌اند، کتب فقهی نیز در مبحث قسم و استیفای عدد به این موضوع پرداخته‌اند. با این وجود از آنجایی که این موضوع در بعضی مناطق ایران از جمله جنوب ایران امری رایج است و به معضلی

برای خانواده‌ها تبدیل شده است، این نیاز احساس می‌شود که کار بیش‌تری در این زمینه انجام

شود تا دیدگاه مردم درباره‌ی این مسئله هر چه بیشتر تعدیل گردد.

فصل اول: کلیات

گفتار اول: شناخت مفاهیم

مبحث اول: معنای لغوی و حقوقی تعدد زوجات

(مصدر نکح ینکح بر وزن ضرب ضرب می‌باشد) نکاح در لغت بنا بر مشهور به معنی وطی است. پس استعمال آن در عقد و تزویج مجاز خواهد بود و به قول بعضی حقیقت در عقد است از جهت کثرت استعمال آن در عقد؛ و به قول برخی دیگر نکاح مشترک بین هر دو معنی است زیرا در هر دو استعمال شده و اصل در استعمال حقیقت است؛ و جمعی نیز گفته‌اند که نکاح در اصل به معنی التقاء است، گفته می‌شود «تناکح الجبلان اذا التقیا».

ماهیت نکاح در حقوق مدنی ایران

ممکن است این تفکر وجود داشته باشد که کلمه خواستگاری کلمه‌ای است که در عرف توسط مردم استفاده می‌شود و در قوانین موضوعه هیچ جایگاهی ندارد اما جالب است که بدانیم که این کلمه در ماده ۱۰۳۴ قانون مدنی به عینه استفاده شده است ...

نکاح یا همان ازدواج در قانون مدنی ایران تعریف مشخصی ندارد و شاید بداهت این امر موجب شده تا قانون‌گذار خود را ملزم به این تعریف ننماید ولی شاید متنوع بودن آثار و نتایج نکاح و مفقود بودن ارکان و عناصر اصلی در این امر مزید بر علت بوده است. نکاح در لغت به معنی ضم و پیوستن است و در اصطلاح حقوقی آن را چنین تعریف می‌کنیم: «نکاح قراردادی است که به موجب آن مرد و زن در زندگی با هم شریک و متحد شده، خانواده‌ای تشکیل می‌دهند».

مبحث دوم: معنای لغوی تعدد زوجات

ازدواج بیش از یک‌بار، چه برای مرد و چه برای زن، در قرآن مطرح شده و با شرایطی مورد پذیرش همه ملل و جوامع است.

گفتار دوم: تعدد زوجات و پیشینه تاریخی آن

مبحث اول: پیشینه تاریخی تعدد زوجات

تعدد زوجات سنت دیرینه‌ای است که در بیشتر ملت‌های قدیم چون مصر، هند، چین، ایران و حتی روم و یونان دیده می‌شود. به این صورت که مرد یک زن را به همسری می‌گرفت، ولی زن‌های دیگر را به عنوان رفیق و همدم اختیار می‌کرد. این جریان نزد برخی ملت‌ها چون یهود و عرب عدد بسیاری داشت. چه‌بسا یک نفر ده، بیست یا بیشتر زن می‌گرفت. تعدد زوجات در قبایل و روستاییان و کوه‌نشینان که زندگی قبیله‌ای داشتند، بیشتر رایج بود؛ زیرا به جمعیت و اعوان و انصار زیاد، نیاز داشت و با تولید نسل می‌خواست فرزندان بیشتری داشته باشد تا خانه و قبیله را از گزند دشمنان حفظ کنند. بدین ترتیب زیادی فرزندی مایه‌ی مباحثات و زمینه‌ساز ریاست و سیادت مرد خانه می‌شد. علاوه بر آنچه گفته شد، تعدد زوجات دلیل دیگری هم داشته و آن این که تعدد زن‌ها از مردها افزون بوده است؛ زیرا قبایل همیشه سرگرم جنگ‌ها و کشتارهای ناگهانی و شیعخون بوده‌اند. به‌طور طبیعی، این کشتارها از جمعیت مردان می‌کاست و جمعیت زنان بیشتر از مردان می‌شد.

تعدد زوجات قبل از اسلام

رسم تعدد زوجات در اعصار پیش از اسلام، هم در میان ملت‌ها و هم در میان ادیان مختلف، وجود داشته است؛ مثلاً قانون حمورایی ازدواج دوم زوج را در صورت بیماری زوجه روا می‌دانست. در تمدن‌های بزرگ ایران، مصر، چین و هند هم تعدد زوجات به چشم می‌خورد.^۳

تعدد زوجات در ادیان آسمانی پیشین معهود بوده است. در دین یهود تعدد زوجات تا حد توانایی زوج مباح شمرده می‌شد؛ هرچند تلمود برای عامه مردم تنها چهار همسر را جایز دانسته است. در بسیاری از مواضع تورات ملاحظه می‌گردد که ترویج نظام چندهمسری در راستای تضييع حقوق زنان مرسوم بوده است؛ این امر در عصر پادشاهان کاملاً مشهود است، اما در دوران بعد از اسارت یهود نظام جامعه به‌سوی تک‌همسری گام برداشته که نشانگر اصلاح وضعیت حقوقی زنان است.^۴ در مسیحیت دست کم تا قرن هفدهم میلادی تعدد زوجات رسماً وجود داشت و پادشاهان بسیاری همسران متعدد داشتند؛ اما بعدها نظام جدید کلیسا آن را ممنوع اعلام کرد.^۵ این رسم در سیره برخی انبیاء پیشین، از جمله حضرت ابراهیم حضرت موسی، حضرت داود و حضرت سلیمان نیز گزارش شده است.^۶

تعدد زوجات در اسلام

تعدد زوجات در جاهلیت از رسوم راسخ به شمار می‌رفت. آیین اسلام آن را فی‌الجمله در نظام حقوقی خود پذیرفت و البته تمام آنچه وجود داشت را تأیید نکرد بلکه قیود و شرایطی نسبت بدان ابداع نمود. درعین حال، دانشمندان مسلمان درباره چگونگی پذیرش تعدد زوجات در اسلام و حدود آن آرای مختلفی ابراز داشته‌اند.

پذیرش تعدد زوجات در اسلام انتقادهایی را در پی داشته است، از جمله آنکه ۱. این امر با اصل تساوی حقوق زن و مرد که ناشی از تساوی آن دو در انسانیت است سازگار نیست؛ ۲. این امر زائیده فزون‌خواهی جنسی مردان و سلطه و استبداد آن‌ها بر زن بوده، به نابرابری و ستم بر زنان منتهی می‌شود؛ ۳. تجویز آن موجب گسترش شهوت‌پرستی است و شاهدش وجود حرم‌سراها در زندگانی خلفا و سلاطین مسلمان است.

مبحث دوم: اشکال مختلف چند همسر

«تک‌همسری» طبیعی‌ترین فرم زناشویی است. در تک‌همسری روح اختصاص، یعنی مالکیت فردی و خصوصی که البته با مالکیت خصوصی ثروت متفاوت است، حکم‌فرما است. در تک‌همسری هر یک از زن و شوهر احساسات و عواطف و منافع جنسی دیگری را «از آن» خود و مخصوص شخص خود می‌داند. نقطه مقابل تک‌همسری، «چندهمسری» یا زوجیت اشتراکی است. چندهمسری یا زوجیت اشتراکی به چند شکل ممکن است فرض شود.

کمونیسم جنسی

یکی اینکه اختصاص در هیچ طرف وجود نداشته باشد، نه مرد به زن معین اختصاص داشته باشد و نه زن مخصوص مرد معین باشد، این فرض همان است که از آن به کمونیسم جنسی تعبیر می‌شود. کمونیسم جنسی مساوی است با نفی زندگی خانوادگی. تاریخ و حتی فرضیات مربوط به ماقبل تاریخ، دوره‌ای را نشان نمی‌دهد که در آن دوره بشر به کلی فاقد زندگی خانوادگی بوده و کمونیسم جنسی بر آن حاکم بوده است. آنچه را به این نام خوانده‌اند و مدعی هستند که در میان بعضی از مردمان وحشی وجود داشته، حالت متوسطی بوده میان زندگی اختصاصی خانوادگی و کمونیسم جنسی. می‌گویند در بعضی قبائل چند برادر مشترکاً با چند خواهر ازدواج می‌کرده‌اند، یا